

ERDÉLYI MUZEUM

XX. kötet.

1903.

I. füzet.

Az 1834-iki erdélyi országgyűlés előestéjén.

(Első közlemény.)

Jelentéktelennek s meddőnek mondjuk azon korszakot, melyben a jelentékeny események hiányzanak s ilyenek benne szemmel láthatólag még elő sem készítettnek. Az időnek ilyen szakaszait üreseknek s érdektelenül elenyészőknek mondhatjuk. Ámde meg kell gondolnunk, hogy a korszakok értékének meghatározásánál az egyik nagy nehézség abban rejlik, hogy két tényezőre hivatik fel figyelmünk, melyeknek egyikét látva-látjuk, s nem is kell keresnünk, hogy észre vegyük, másikat azonban nem látjuk, s hogy észre vehessük, keresnünk kell s néha a visszaszálló következtetés segítségével győződhetünk meg valamely üresnek látszott időszak jelentékeny tartalmassága felől. Valamint a termésarany a bányák mélyében ritkább, mint az aranyércz, de utóbbi a kincset bőven osztó, úgy a történet tényezői közül is elég gyakran azok az eredményesebbek, melyek még csak lappanganak s melyeknek létezését s működését a felületes szemlélőnek semmi külsőség fel nem tárja, de a bölcsek látja a jeleket s gyakran vigaszt merít belőlük, a gyakorlati s mélyen látó politikus fel is tudja használni ezéjaira, s tudja azokat érvényesíteni. Azon hatalom, mely nélkül semmi sem fejlődhetnék ki s a mely minden fejlődés alapföltétele: elvontan az *idő*, drága kincs, a mely megbecsülendő, haszon nélkül eljárhat, nagy hasznunkra fordítható, illetőleg az események következtetésének határozatlanak s végtelennek látszó terjedelme s a fejlődés stadiumai egyszersmind időpontok. A teljes érettség s túlérettség korszakai közel esnek egymáshoz, határos időpontok s a hanyatlás kezdete gyakran a teljes érettség s virágzás idejének látszik. A bimbó pillanat alatt virággá válik. Ma még zöltséget nem lát a szemlélő s holnap már zöldülnek a virányok, de a zöldülés zsengeje már előbb van, mielőtt fel-



tünnék s a ki jobban néz, többet lát s más téren is csak az különböztet, ki a dolgok mélyére hat. II. Ramses vagy Augustus császár uralkodása alatt Aegyptom s Róma története fényes által tündöklök s itt mint ott a közmívelődés s közjólét ekkor már a haladás lejtőjéhez értek. A korszakok értéke az ezekben előfordult eseményektől függ s nem az események száma s nem az idő mennyisége, hanem az idők folyamán létre jött dolgok jelentősége határoz. Néha egy év bő aratása terméketlen évek szegénységeért vagy a hosszú készülődés, talajjavítás munkában s fáradságban töltött idejeért gazdag kárpótlást nyújt. Ilyen év volt az 1825-iki Magyarországnak, melynek novemberében gróf Széchenyi István meghozta nagy áldozatát a M. Akadémia felállítására s a melyben az 1823. óta támadt politikai mozgalom a nyelvmívelés terén is megteremté óhajtvá várt gyümölcsseit; ilyen volt az 1830-diki, melyben gr. Széchenyi Istvánnak „Hitel” czimű munkája megjelent. Erdély politikai történetében egy ily esztendő volt az 1834-diki, melyben a testvér-ország figyelme is nagyban feléje fordult. Ez okból felette fontosak azon feljegyzések, melyeket gróf Gyulai Lajos ezen évről tett s a melyek itt következnek; ez év jellegét nemcsak az események feljegyzései tárják fel s állapítják meg, hanem gróf Gyulai mind azon bizalmas közlései és közleményei is, melyekben ez év folytán támadt eszméi, gondolatai kifejeztetnek, kedélyhangulata nyilvánul, mert naplójának minket jelenleg érdeklő részét nemcsak az 1834-iki év eseményeiről írta, hanem sok minderről, mi olvasmányai közt s a magán életben, családi körében s barátaival folytatott társalgása s levelezése kapcsán hatással volt reá. Ezen papírra tett gondolatai, ha az év történeteitől távozni is látszanak, mindazonáltal velük szorosán összefüggnek s ez nem is lehetne másképen egy hazájáért oly melegen érdeklődő, nemés szíve végső dobbanásáig érte hevülő hazafi naplójában.

„Új esztendei szokott báljára a kormányszéki elnöknek¹ a liberalisok közül senki se ment el s a többiekre is azt hiszem,

¹ Báró Jósika János akkor kormányszéki elnök; 1816-ban lett kormányszéki tanácsos, azelőtt Hányadmegye nagyérdemű főispánja volt. Döb-

azok el nem mennek, én részemről nem gondolom, hogy elmennek. Szomorú idöket értünk, de azzal vigasztalom magam, hogy a keserűség pohara színültig meg van telve, vagy el kell hasadnia az edénynek, vagy kiürülnie, így sokáig nem fogunk maradhatni. Jan. 6-dikán Bajonban lázangó jobbágyaira Bethlen Józsinak¹ *brachium militaret* küldettek; a katonák közül egyet lelöttek, a katonák pedig valami ötöt löttek le a lázangókból és sokakat megsebesítettek. Az egész falú ezen csata után kiköltözött és a szomszéd falukba telepedett le s Bethlen Józsi most már valami 400 embert kénytelen fizetni, kiket maga biztonságáért magához kért. Környülményesen nem tudom a dolgot, de igen hihető, hogy egészen ok nélkül nem erdelt ezen erőszakos lépés a parasztok részéről, félni lehet, hogy több ilyen eset fog előfordulni. — E télen minden napra van mulatságról gondoskodva, hétfőn asszonyi egyesületbál, kedden redoute, szeredán, hova nem sokan fognak menni, a kormányzékai elnöknél bál, csütörtök redoute, pénteken Bánffy Jánosnál táncznélküli társaság és vacsora, szombat casinóbál, vasárnap redoute. — Jan. 8-dikán. Tegnap a casinóban nagy vetélkedés folyt a duellumok elcsépelte és elavult tárgya felől, melyről egyebet mondani nem lehet, mint azt, hogy egy elkerülhetlen rossz, egy oly intézmény, mely az embereket becsületre tanítja, azért jó következményű és egy oly háború az egyesek közt, mely talán a civilizációval magától meg fog szünni, mert nem lesz szükség reá. A nemzetek háborúinak is meg kellene szünnie s remélnünk lehet, ezek is megszűnnek a nemzetek civilizációjával. Vacsorára is ott voltam, a nagy társaságot Székely Jankó mulattatta s nevetette tréfáival.²

Jan. 10-dikén. Most négyfélét olvasok egyszerre, u. m. Estradát, Stadiumot, Farkas Sándor utazásait és Bravót, Coopertnek egy igen kedvelt románját. Az estve Erkel Ferencz¹

rentei Gábor az „Erd. Múzeum“ V. füzetét ép ez esztendőben ajánlotta báró Jósikának; ajánló levelét Dédácsról keltezi. *K. G.*

¹ B. József a kincstárnok fia, † 1846-ban. *K.*

² Kilyéni Székely János a székely huszárok ezredében kapitány volt, s mint katona, a francziák ellen több esatában kitüntette magát. Sz. nemcsak vitézségéről, hanem élezeiről és ötleteiről is híres volt. Jó kedélye élte utolsó időszakában se hagyta el, mikor az öregkor szokott bajaihoz még vaktság is járult. *K.*

¹ Született 1810. nov. 7-dikén Békés-Gyulán, „Hunyady László“, „Bánk Bán“ stb. dalművek koszorús zeneszerzője, † 1893. június 15-dikén. *K.*

concertjében voltam, eljátszotta a Rákóczi nótára írt igen szép variatioit kísérettel.

Jan. 28-dikán. A fársáng elég vígan foly, az asszonyok bőven költenek és kelletnél többet a mostani szűk időkhez mérten, táncz majdnem minden nap, pletyka bőven, házasság kevés, himlő, scarlat sok és több esetben halállal végződő, de születés is sok van.

Febr. 6-dikán. Tegnapelőtt reggel 3 óra után Kendeffynk meghala szörnyű hirtelen, bálból haza jöve, hol még a cotillonban megtánczoltatták.¹ Hazamenvén, felment feleségéhez, kit megcsókolva, összerogyott. Különböző véleményekre adott ezen történet okot, melyeket azonban az orvosok, a bonczolás után, megezáfoltak, szerintük a hirtelen halál a szív balkamrájából felmenő nagy életér kettérepedése következtében támadt vérkiömlés által történt. Kendeffy Adám halála nemzeti gyász; bátor, független, roszat kárhoztató, ifjúságot buzdító, együtt-tartó, a becsületet a kényességig megőrző, nagyreményű és csak harminczkilenc esztendő fia volt a Hazának. Az utóbbi két év alatt a marchalis székeken is nemes példáit adta hazafiúságának; az oppositióknak nagy oszlopa volt s jelenleg legnagyobb vesztesége. Nyugodjanak porai az elfelejthetlennék, a nagyobbra születettnek! Nagy bizonyosága annak, hogy meny nyire szerették a kolozsváriak Kendeffyt, hogy halála óta úgy-szólván megszűnt a fársáng.

Febr. 9-dikén. Kendeffyt szombaton eltemettük, teménten sokaság kísérte ki a *Hászungár*² nevű temetőbe, kora halála megdöbentett minden jó hazafit, a veszteség számíthatlan halálával.

Febr. 19-dikén elfelejthetlen anyám nevenapján. Sokszor pillantatok alatt több történik, mint máskor évtizedek alatt. E hónap 4-dike, 11-dike és 16-dika reám nézve örökös benyomásuak: 4-dikén volt Kendeffy halála, 11-dikén épen együtt ültünk a casinóban és tanácskoztunk egy emlékoszlop felett, melyet Kendeffynek emelnénk s néhány pillanat alatt közel ezer pengő forint gyűlt, midőn egy lövést hallunk, melyet egy más erősebb követett, egy bejövő azt mondá, hogy a katonák egy deákot meglöttek. Ekkor mindnyájan kirohantunk a piacra, mely tömve volt igazságért és boszúért kiáltó ifjúsággal és minden rendű lakosaival Kolozsvárnak. Többen szóltak a néphez, melyet csendesíteni kellett, hogy kétségbeesése által magát el ne

¹ Gróf Kendeffy Adám fia volt gróf Kendeffy Eleknek. Első neje Jósika Rosalie bárónő volt, kinek halála után Bethlen Borbála grófnőt vette nőül, utóbbtól való leánya Párizsban gróf Andrássy Gyulához ment férjhez. *K.*

² E név, azt mondják, a német *Hasengarten*-ből romlott volna. *K.*

ragadtassa. Bethlen János, Kabos¹ és többen felmentek a kormányiszéki elnökhez tüstént való elégtételt kérni; magam is a Jósika háza alá gyűlt csoportban voltam, mikor Bethlen János onnan kijött és a kapú között szólott a néphez, azt mondá, hogy volt báró Jósikánál, a ki megígérte, hogy még az nap fog elégtételt adatni. Említenem kell, hogy ezalatt az egész katonaság egybegyűlt a várda körül, u. m. egy 900 emberből álló granatíros bataillon s az Alberti könnyű lovas ezredből lóháton a tűzi csapat. Akkor, mikor Bethlen János a népet épen megnyugtatá s mindeneknek szemei s fülei reá voltak függesztve, a sötétben észrevétlenül lassú lépéssel a granatírosok a nép mögé vonultak s azt egész váratlanul megrohánván, sokakat agyba-főbe vertek. A zavarodás közönséges lett, hosszú sor katonák az egész piacot körülfogták —

(Lövés is esett a katonák részéről), a lövéstől egy ember elesett és tüstént meghalt, egy másik, igen valószínűleg, meg fog halni. Mikes Jánosnak karja keresztül lövetett, Bethlen János és Huszár Károly sok másokkal együtt megsebesültek, magam is alig menekedhettem. Házuk kapúja előtt két ember vérében feküdt, kiket a házba bevitetvén, ápolás alá vettünk, ezek közül az egyik felgyógyult, a másik (Tarler gubernialis posta) még veszedelmesen beteg. Az elégtétel az lett, hogy az egész granatíros bataillon más nap falvakra kiköltözött, mintha ezzel kellőkép megbüntettettek volna. Mondják, hogy febr. 24-dikén fog megkezdődni az investigatio.

A febr. 11-diki szomorú estve következtében kirendelt commissió még maig is egybe nem gyűlt. Generalis Pídol rég itt van, de izgágáskodik s politikai színt akar adni az akkor történeteknek, pedig azon estve a kolozsvári közönség ritka mérsékletnek adta példáját, lövettette és szurkáltatta magát anélkül, hogy csak egy ujjal is valakit a támadó katonák közül megsebesített volna. — A diaetát² Szebenben hirdetik, melytől minden jó magyar irtózik, de jobb ott is, mint sehol sem. Erdélyt egyéb meg nem mentheti, hanem csak az, ha Magyarországgal egyesül.

Február utolsó napján. Pedig, hogy ezen szerencsétlen holnap a mai nappal eltelik.

Martius 3-dikán. Megint egy epochalis nap, anniversarius a elfelejthetlen atyám³ halálának, melynek ma huszonhét eszten-

¹ Kabos Dániel, ki mint nyugalmazott udvari tanácsos 1881-ben Kolozsvárt halt meg. *K.*

² Du Cange említi e szót „conventus” értelmében, hazánkban nemcsak az életmódot s a napi útát, de az országgyűlést is így nevezték, l. *dieta. K.*

³ Gróf Gyulai Ferencz es. k. kamarás. Meghalt O.-Andrásfalván. *K.*

deje, meghalt 1807-ben. Nyugodjanak békében porai! — Az elmachirozott granátírosok megint jönnek vissza egy kurir által hozott parancsolatnál fogva és azokon kívül még több katonaság is jön, úgy, hogy ezeket a várba fogják elhelyezni. — — — — — Az investigatio maig is el nem kezdődött, a mi kis elégtétel történt, azt is visszavonták. A mi házuknál 12 szoba van¹ és huszankilenczen lakják, ezek közt két gyermekágyas asszony és még egy beteg, több gyengélkedő; nem tudom, hogy fognak ide valakit szállíthatni a jövő esütörtökön érkező katonák közül. Én a consistorium² gyűlését még megvárom, mely husvét után következő vasárnap szokott kezdődni, azután haza³ megyek és építéseimet folytatom.

Martius 4-dikén. A „Liaisons dangereuses“-eket olvasom s most másodszer olvasom. Azon szavak, melyeket Merteuil markgrófné a kis Volange Cecileről mondott: „Si Madelaine était ainsi, elle dut être bien plus dangereuse pénitente que pécheresse“, igen jól illenek Tizian remek Magdalenájára, melyet Velenczében láttam s nem győztem eleget nézni.

Martius 5-dikén. A commissio foly fő prov. commissarius báró Bruckenthal praesidiuma alatt,⁴ tagjai: consillarius Hollaki, cons. Kemény Ferencz és Bánffy László főispán, a katonák részéről Pidol generalis, Hausegger oberstlientenant és egy auditor. Nem sokat várok az egész investigatiótól. A katonák holnap jönnek be és Pidol úgy nézi Kolozsvárt, mint egy legyőzött várost, parancsol nemcsak a városnak, de még a guberniumnak is. Báró Miske⁵ cancellariae praesesünk a februári történet jelentésével nem mehetvén a császár Ó Felségéhez, ki épen akkor beteg volt, Metternich herczeghez ment, ez jelentésére röviden így felelt: „Es wundert mich gar nicht, dies habe ich von Clausenburg schon lange erwartet“. Ebből az jön ki, hogy ezen tiszta katonai excessusnak politikai színt kívánnak mindenképen adni és számszándékkal provokálják a hazafiakat a revolutiora, úgy tesznek, mint a tudatlan orvosok, kik a betegséget fel nem ismervén, mindent elpróbálnak, csak hogy a betegség oda fejlődjék, hogy felismerhető legyen s nem gondolják meg, hogy ekkor néha már későn jönnek a gyógyszerekkel. Pesten is voltak némi forrongások, de azokról körülményesen még semmit

¹ A gróf Gyulai Ferenczné-féle ház, jelenleg gróf Wass Ottiliáé, a főpiacz, most Mátyástér Plébánia során a báró Jósika ház szomszédságában; a piacznak ezen északfelőli oldalát a gróf Rhédey-ház kezdi meg, melyet lánczos háznak neveztek az előtte elhuzódó vaslánczról. K.

² Ev. ref. consistorium. K.

³ Maros-Németibe (Hunyadmegyében). K.

⁴ Báró Bruckenthal József. K.

⁵ Báró Miske József. K.

se tudok. A mi házunk a quartélyadástól szerencsésen megmenekedett; ámbár hogy nem tartom igazságosnak, hogy csak a szegényebb polgárok terheltessenek vele, mégis örvendek ezen, mert most igen szűken lakunk és sok a beteg a háznál. Vannak oly emberek, kik mindent egy kaptára húznak, így Kemény Samunál minden „congregatio“, Wass Gyuri¹ sógoromnál minden „muszka fractio“, nálam minden „sors és praedestinatio“.

Mart. 6-dikán. Feszült várakozásban telnek napjaink, mindenki tudni óhajtana, hogy mi lesz vége mostani állapotunknak. A katonaság, mely az itteni polgárságot annyira megbántotta, ma délután 3 órakor érkezik vissza. Szállásuk nem a külső városokban lesz, mint előbb volt, hanem a városban. Vajjon mit vétettünk, hogy katonai ostrom alá tesszük. Az investigatiót is inkább takarónak és boronálónak lehet nevezni, mint felfedezőnek s a helyett, hogy a mint rendeltetett, mixta commissio investigáljon, mindenik rész külön tartja üléseit.²

E dolog felől még igen sok az, a mit nem tudunk, csak azt látjuk, hogy rosszul mennek az informatiók, hogy political szint adnak egy deák pipázásából eredt katonai excessusnak.³

Megrendeltem, hogy senki harmad magával az örök előtt meg ne álljon és pipáját azok előtt szájából ki vegye. Teméttelen, a mit mindenfelé beszélnek, tudni még is semmit sem lehet. Ma van Wesselényi Farkasnak esküvője Kendeffy Rosaliával,⁴ a mi megholt barátunk leányával. Szerencsét nekik!

Mártius 7-dikén. Tegnap délután az egész granatiros bataillon és négy compania Bianchi a város három kapuján vonult be,

¹ Czegei gróf Wass György, † 1835-ben. Tanulmányait a rosnyói lyceumban kezdette és a selmeczi bányakadémiában végezte, azután katona lett s rövid idő múlva tiszt, s mint ilyen, a francia hadjáratban részt vett. Nagyszű, kitűnő műveltségű és igen tevékeny férfiú volt. *K.*

² Gróf Gyulai Lajos később ezen naplókötetét átnézvén, e helyen e pár szót a sor felé jegyezte: „nem így volt“, tehát a mixta commissio együttesen ülésezett. Ebből is látszik, hogy mennyi mende-monda homályosította el a szóban forgó esemény történetének tisztá tükörét. Itt is a hivatalos actákat kellenék látnunk, hogy a dologról többet s biztosabbat tudjunk. A sajnálatos eseményt nagyrészt félremagyarázatok okozták, mint a hogy látni fogjuk. Hyeneket olvasva, méltán örvendhetünk annak, hogy a legújabb időben a polgárság s katonaság közti jó viszony nagy mértékben megszilárdult. *K.*

³ Egy Juhász nevű deák a báró Josika-ház előtt őrt álló katonákhoz közel menve pipájából füstöt eregetett s innen eredt a zenebona, melyet, azonban egy másik körülmény is előkészített. Kendeffy Ádám ravatalához ugyanis a katonai parancsnok díszörökül katonákat rendelt ki s ezeket Kendeffy leányának vőlegénye, báró Wesselényi Farkas, a gyöngöd figyelmet félremagyarázva, elutasította. Egyik félremagyarázás a másikat eredményezte s kölcsönösen izgatta a kedélyeket. *K.*

⁴ Gróf Kendeffy Ádámnak első nejétől való leánya. *K.*

a piacon állítottak fel s imádkozás és presentirozás után kvartélyaikba költöztek igen fáradtan, kivált a Bianchiak, kik erőltetett maróhokban jöttek ide. — — — — —

Már azt beszélik, hogy megint vissza viszik őket, sétáltatják ide s oda. Mikor 11-dikén Februárnak a véres történet megeseett, egy Oberslieutenant hamarabb küldte el stafetáját, mint a gubernium, innen keletkezett, hogy Hardegg hamarabb szólhatott a császárral mint Miske, kit nem is bocsátottak a császár elébe, mert a császár időközben megbetegedett. Elég szomorú dolog, hogy olyan cancellárunk van, ki nem tud magának idejében audientiát kieszközölni. A hadielölülőt² is nem akarták ő Felsége elé beocsátani, de ő az udvarnál nagy tekintélyű ember lévén, mégis kieszközölte magának a beocsátatást s azt mondta ő Felségének, hogy Erdélyben kiűtött a forradalom, mert őt is így tudósították. Innen van, hogy a jelentés után Bécsből csupán csak katonai rendelések jöttek s a gubernium pirongatást kapott azért, hogy a katonákat a városból kiküldette és hogy azoknak visszahozatala rendeltetett. Most, hogy oda fenn is a dolog valósága felől értesülhetek, talán nem sokára azon rendelés fog leérkezni, hogy oszoljon a katonaság, mely a városnak nagy terhére van. Hozzánk is akartak katonákat szállítani, de ágynemű- és ételadással kimentettük magunkat. Bethlen János³ maga kérte a várost, hogy tegyenek hozzá katonákat vagy tisztet, mert ő a többi polgárral egyformán akar a terhekben részesülni.

Mart. 8-dikán. Tegnapelőtt Kendeffy Rosalie megesküdt Wesselényi Farkassal, kilenczedik anniversariusán anyja temetésének, kit épen azon templom sirboltjában temettek el (u. m. a Minoritáknál), a hol ezeket eskedték. Az előtt való nap, mikor a menyasszonyi köntöst vitték be Rosaliehoz, a történet úgy hozta magával, hogy ugyanazon szempillantásban a másik ajtón szegény atya gypsbustejét hozták be, ominosus történetek! Hozzá járúl még az is, hogy Rosalie gouvernantja, Dormant kisasszony, nem rég így szólott hozzá: „Ah Rosalie! j'ai un pressentiment que vous serez malheureuse.“³ — Generalis Pidol rendes szerepet játszik városunkban, jól neveztek el Pidol Klauseburgenskinak, mert úgy tekinti a várost, mintha azt heves harc után foglalta volna el, győztes ellenségként csörteti utczáin kardját — — — — s úgy látszik, jó agensei vannak, a kik mindenről értesítik, a mi a casinóban foly. — — van a

¹ Kriegskammer-Praeses.

² A böles mérsékletű államférfi, kinek államférfiúi jelességét maga Deák Ferencz is elismerte. Meghalt 1852-ben, Pesten.

³ Az omen nem teljesült.

gyanú, mely ha reá sül, el fog rajta fégni. — Szegény Mikes Marie halálán van, Szamosfalván fekszik, a skarlat ki nem tud ütni rajta, egyike legszebb hölgyeinknek, Mikó Imre mátkája. Wesselényi István is nagyon beteg, öreg ember, neki keveset lehet igérni,¹ fia Ferencz,² leányai Bánffy Miklósné (Katicza)³ és Bethlen Domokosné (Zsuzsika).⁴

Martius 9-dikén. Viadalteremi gyűlésből jövök; szegény Kendeffy helyett Béli Ferencz⁵ kapta a többséget az igazgatóságra; közel 30,000 forint gyűlt a viadaliskola megalapítására. Ma Jósika Lajosnál is voltam, praesesünk jeles fiánál, kinek lába kimarjult.⁶ Ma nagy templomparádé volt, én meg se néztem. Holnap, a mint mondják, lármás közgyűlésünk lesz, én csak mint hallgató fogok megjelenni, mert Kolozsvármegyében nem vagyok birtokos; délután 5 órakor ma még conferentia is lesz a vármegye házánál, ezekről majd többet. Wesselényi is váratik ezen gyűlésre első beszélőnek.

Martius 13-dikán. Ma már negyed napja, hogy foly a kolozsvármegyei marchalisszék; az első nap u. m. folyó hó 10-dikén Wesselényi Miklós fényes beszédet tartott a katonák behozataláról, kinek ismert ékes beszéde után csak a Bethlen Domokosénak lehetett még valami hatása komoediás gestusai és kifejezései miatt, ő is kiméletlenül bánt az excedáló katonákkal s e pontban beszéde dicséretet érdemel.⁷ A többi napok kevesebbé voltak érdekesek, az ülések inkább csak szónoki fitogtatásokból, czivódásból s időhalasztásból állottak; a marchalis a mai nappal be fog rekesztődni. Asszonyok és leányok is számosan látogatják a gyűléseket, ezek közt a szép Teleki leányok² és az érdekes Kemény Juczi.³

¹ Felgyógyult s 1840-ig élt. Született 1770-ben, katonai pályáján ezredességig vitte s több évig Olaszországban állomásozott, hova neje szül. báró Kemény Rózalia elkísérte s egész idő alatt vele maradt. Jeles katona és igen humanus mívelt ember volt. Bologna bevétele alkalmából igazságszeretetének s emberszeretetének szép jeleit adta s Bologna városa háláját tanúsítandó, őt és maradékait a bolognai nemesek közé felvette.

² Dobokai követ s utóbb k.-szolnoki főispán.

³ Utóbb gróf Rhédey Jánosné.

⁴ Ikt. gróf Bethlen Domokostól elvált s férjhez ment gróf Bethlen Jánoshoz.

⁵ Ő az, ki Bölöni Farkas Sándorral s br. Wesselényi Farkassal Észak-Amerikát megutazta. A hatvanas években Kükküllömegyének főispánja, † 1881 elején.

⁶ Báró Jósika Lajos előbb tordai főispán, 1842-ben főkormánybizéki tanácsos lesz, majd Dobokamegye főispánja, utóbb az urbéri törvényszék elnöke. Jeles tehetség, minden tekintetben kiváló férfia Erdélynek, † 1888-ban.

⁷ Iktári gróf Bethlen Domokos született 1804-ben, meghalt Bécs mellett Hetzendorfban 1866. martius 11-dikén s vele az iktári Bethlen grófok fényes ága kihalt.

⁸ Valószínűleg gróf Teleki József leányai.

⁹ Báró Kemény Simon leánya, a későbbi Zeyk Károlyné.

Mart. 15-dikén. Egy lengyel, kinek fejére talán 3000 # van kitűzve, Magyarországból ide menekedett, itt kevésbe múlt, hogy el nem fogták, de szerencsésen megszabadult. Ez előtt három nappal vala szegény Mikes Marienak temetése, ki Kolozsvárnak, szinte lehet mondani, legszebb leánya volt s 17-dik évében a skarlát ragadánya leve, mátkája, Mikó Imre vigasztalhatatlan és nagyon beteg.

Mart. 16-dikán. Ma concert van a musikai szorgalom társasága hasznára. Az a lengyel, kit itt hajhásztak s ki ide ajánlva volt, magát Opitzkinak mondja, de arról az a tudás, hogy Ostrolenkánál elesett, ezenkívül az a körülmény, hogy francziául nem tud, ellene szól, mert Lengyelországban a műveltek közt kevés olyan van, ki francziául ne tudna. A tegnapi concert gyengén ütött ki, Jónásné azonban jól énekel. A páholyok egyikében feltűnt Rhédey Marie grófnő¹ Degenfeldné kíséretében.

Martius 18-dikán. Úgy mondják, Jósikának Handbilletje érkezett, melyben meg van határozva, hogy Kolozsvárt lesz a diaeta. Ma a consistoriumnak két jelentést írtam, egyet a kristosri² dologban, a másikat a kőrösbányaiban. A kristosri birtokosok a papi jövedelmeknek egy tetemes részét magok számára foglalták el s ez iránt per foly, a kőrösbányai dolog pedig abból áll, hogy a róm. cath. egyház is osztozkodni akar a brádi és kristosri vásárvámban. Mind a két perünk gyengén áll. — „Erdélyi töredékek“ czímű munkámban ezek lesznek az articulások vagyis pontok: Három nemzet. Négy vallás. Sok nemzet, sok vallás. Unio. Kolozsvár. Pletyka. Diaeta. Morbus hungaricus. Casinó. Társasági élet. Ebéd. Bálók. Színház. Házi kör. Házasság. Temetés. Idegenek fogadása. Tehetség. Falusi élet. Asszonyok. Fürdők. Nagyurak. Dolgok folyása. Hiyatal. Igazság kiszolgáltatása. Marchalisszék. Vidék. Publicus spiritus. Választás. Lövésár. Folyóírások. Szépmesterségek. Papok, katonák. Szegények. Vándorlások be és ki. Tömlöczek. Temető. Kendeffy halála. Jósika Samu halála.³ Népség. Bányászat, kereskedés és industria. Földművelés. Kertek. Erdők és havasok. Utazás. Lovak. Vadászat. Utak. Szeben, Disznód, Neppendorf.⁴ Muzeumok. Újságok. Nemzeti Karakter. Constitutió. Brassó, Feketehalom, Töresvár és más passusok. Vásárhely és a királyi tábla. Székely. Határszéli katona. Fiú-leány. Successió. Terro-

¹ Rhédey Ádám gróf leánya, kit 1840-ben gróf Mikó Imre vett nőül, meghalt Kolozsvárt 1849 martius 27-dikén. *K.*

² Kristyor (Cristioru) a régi Zarándmegyében, jelenleg kk. Hunyadmegye brádi járásában, a régi okmányokban *Kőröstsor*-nak neveztetett. *K.*

³ Báró Jósika Miklós a költő testvére, párbaj következtében halt meg. *K.*

⁴ Kistorony. *K.*

rismus. Oppositió. Factionisták. 11-dik Február. Tisztartók. Pessimisták. Özvegyek. Architectura.¹

Mart. 19-dikén. Az az örvendetes hír terjedt a sok rosz után, hogy már bizonyosan Kolozsvárt lesz az ország gyűlése és ezt egy Handbillet hozta Jósikához, csak az ideje is meg volna határozva, de félek, addig még sok víz fog lefolyni a Szamoson. Mart. 20-dikán. Tegnap az itt levő granatirosok egyike gazdáját megvervén a Szappan-utczában, kihágásának kegyetlen büntetését vette, mert az utca közepén ötven botot kapott és pajtása harminczat azért, hogy őt ezen kihágástól vissza nem tartóztatta. Mikor fog az ilyen megalacsonyító büntetés megszűnni! Huszár Károlyt kényszeríteni akarják, hogy gyermekeit róm. cath. pap által neveltesse, és azon rendelés jött, hogy ellenkező esetben gyermekei tőle eltávolíttassanak.² A XIX-dik században! Nem is tudom ezen századdal mit büszkélkedünk annyira, a jövődő pirulva fogja emlegetni — — —.

Mart. 21-dikén. Tavasz kezdete van a mai napon, mely igen fejéren kezdődik. Husvét után lemegyek Németibe, mert már látom, az építés nem foly, mikor ott nem vagyok, ez az örökös építés! — Volt Kolozsvárt egy vén cancellista, Kelemennek hívták, ez nagyon büszke ember volt, minden ember ismerte porozott czopfjáról, háromszegű Mittrowszky-kalapjáról és dolyfös büszke lassú járásáról, magát lépten-nyomon körülnézve, ha köszönnek-é neki, melyet, ha megtörtént, nagy humanitással és méltósággal viszonzott. Egyszer egy cigány vele találkozáván, így szólott hozzá: „Jáj urám, há olyan gádzág volnál, mint a milyen büszke vágy, mindjárt kipukkánál“, Kelemennek szemet szúrván ez a cigány-megjegyzés, kezdé keresni üres zsebeit, hogy neki valamit adjon, ekkor a cigány így folytatta: „Tudtám urám, hogy nagyobb az ákárát, mint a tehetség.“ Lajos fia ezen Kelemennek igen derék és ügyes ifjú ember, kilencz esztendő korában már szép verseket írt, unitarius.³

Tegnap a vármegye házánál gyűlés volt a királyi commissarius Ferdinand herczeg elfogadása tárgyában. Azok közül, kik kocsiban mennek elébe, Bethlen Eleket⁴ Bethlen Jánost, Ester-

¹ Ezt a munkát gróf Gyulai L., úgy látszik, nem írta meg. *K.*

² Neje született gróf Nemes Anna volt, kitől hat gyermeke született, öt fiu s egy leány. *K.*

³ Kelemen Zsigmond Lajos nevű fia született 1801. okt. 8-dikán Pálffy Pál gróf nevelője volt, több verset írt s Moortól egy költeményt folyóbeszédben fordított, meghalt 1848-ban. *K.*

⁴ Gróf Bethlen Elek cs. kir. kamarás, szül. 1777. márt. 20-dikán, 1835-ben az erdélyi gubernium tanácsosa lett, néhány történelmi munkát írt latin és német nyelven, meghalt 1841. febr. 11-dikén. *K.*

házy Dénest¹ és Bornemisza Ignácot említem meg. A lovasok s ezek közt Bethlen Pál,² Mikos Károly, Löventhál³ Oláh-Fenesig fogják elébe lovagolni. En ezek egyik csoportjához se fogok tartozni s ő Fensége előtt majd csak akkor jelenek meg, a mikor kinevezett regalista leszek.

Mart. 23-dikán. Ma indul Bécsbe Kemény Domokos⁴ és Zeyk József mint vármegyei követek, a február 11-dikén történeteket ő Felsége eleibe terjesztendőek. Az „Allgemeine Zeitung“-ban⁵ kétszer is közzé tett articulusok szerint úgy látszik, hogy Urunk roszul van informálva és hogy a kormány politikai szint akar adni a dolognak. — A hunyadvármegyei főispáni beiktatás is megesett egész csendességben, mert az ünnepre (a liberalisok közül) senki sem hivatott. Tactusa Nopesának meg kell hagyni, sok van⁶ és kikerül minden alkalmat, hol szégyent valhatna. Tudta jól, hogy a független hazafiak közül senki beiktatására nem fog elmenni s ezért az illetőket meg se is hívta. Baresay Adám⁷ tiszteletére ebédet adott.

Mart. 24-dikén. Tegnap concert volt; nincs rettenetesebb, mint a rosz musika, tisztelet, becsület a kolozsvári musikai „szorgalom“-nak, de igen lassan haladnak. Filtsch⁷ jócskán zongorázott és a „Normamarsch“ is alkalmasint ment. Egyébiránt a ház tele volt.

Martius 25-dikén. Az „Allgemeine Zeitung“ most mind Kolozsváron lovagol (az efélet nagyon szereti) és mi több, mind hazugságokat ír. Először azt írta s ez a legigazabb volt, hogy a francia lapoknak nem kell hitelt adni, melyek kolozsvári revolútióról beszélnek, mert a mi történt nem egyéb volt miut egy deák excessus, itt abban hibázott, hogy nem katonai excessust ír, melyre egy pipázó, de ártatlan deák adott alkalmat. Másodszor azt írta, hogy a diákok a vardát⁹ ostromolni akarván febr. 11-dikén, a katonák felszólítására, hogy oszoljanak el, reá se hederítve, helyt maradtak, ekkor a katonák kénytelenek voltak őket s a körülöttök összecsoportosult népet szétugrasz-

¹ Gróf Esterházy János erd. udv. tanácsos fia.

² Gróf Bethlen Gergely olasz tábornok atyja.

³ Báró Löventhal Sámuel.

⁴ Báró Kemény Domokos diaetái ellenzéki szónok, utóbb erd. kormányzó tanácsos s 1867 után miniszter tanácsos a közlekedésügyi minisztériumban. Egy röpiratot adott ki a Kolozsváron át vezetendő vasút érdekében, megh. 1885-ben.

⁵ „Augsburger Allg. Zeitung“.

⁶ Báró Nopcsa László.

⁷ Akkor Hunyadvármegye perceptora.

⁸ Filtsch József, a korán elhunyt F. Károly zongoraművész testvérbátyja. Utóbbi Velenczében halt meg s ott van eltemetve.

⁹ A német *Warte*-ből lett.

tani s ilyenképen helyreállították a csendességet. Mily otromba hazugság! — — — — —

Harmadszor az említettem újság tegnapi számában az van, hogy egy Pesten keresztül utazó kurir Kolozsvárra menve, diaetát viszen, mely Szebenben fog tartatni és főherczeg Ferdinándon kívül generalis Hrabovszky is Erdélybe küldetik. Ez mind megtörténhetik ezentúl, de eddig semmit se tudunk róla, sőt szinte bizonyosok vagyunk benne, hogy itt Kolozsvárt fog megtartatni az országgyűlés, arról is, hogy Hrabowszky ide jönné, semmit se tudunk, ez az a hős, ki a pápa birodalmában a csendességet helyre állította csupa megjelenésével, mert egyéb vitézségeről hallgat az írás. Fel lévén már világosítva az erdélyi dolgok felől Urunk, nem is lüszem, hogy e tárgyban ide hősöket küldjen. Azt hallottam, Hardeggre nagyon haragszik ő Felsége, hogy ily hamisan értesítette az erdélyi dolgok felől. — — — — —

Pidol a kolozsvári marchalis olta behúzta derekát, a Wesselényi beszéde szégyenítette meg, melyben azt kérdezi W., hogy Pidol mint Don Quixotte szelmalmokkal akar-é harczolni, mert itt, a mint láthatja, csendesség van, revolutióról szó sincs.

Mart. 26-dikán. Börnében olvastam két polgári ruhában öltözött tiszt Mailandban egy kávéházba mentek, s ott egymás közt így beszélgettek: az első „willst du eine Chocolate oder einen Thee“, a másik „ich will lieber Thee.“ Erre rögtön a rendőrséghez idéztettek s ott a köztük folyt beszéd felől megkérdezettvén, az illető rendőri hivatalnok nekiök szigorúan meghagyta, hogy máskor megfordítva így mondják: „Thee lieber.“

Mart. 28-dikán, Nagy Pénteken. Tehát valahára tudjuk, hogy május 26-dikán diaetánk lesz Kolozsvárt, reám nézve, ki életemnek jobb felét eltöltöttem, az első, holott huszonnégy éves korom olta, tizet kellett volna érnem. Ferdinand főherczegről azt mondják, hogy addig leindulni nem akar, a míg a diaetának napja meg nem lesz határozva, ez mellette szól. A mint erről értesültünk, mindjárt egy vég posztót megvettünk Pattantyustól, Mikes János,¹ Béldi Ferencz, Bethlen Farkas² és én.

Mart. 29-dikén. Tegnapelőtt a javaslatok könyvében a casinóban azon javaslatot tettem, hogy a diaeta megnyitása előtt az igazgatóság hirdessen gyűlést, melyen egy ideiglenes előfizetés határozottassék azon hazafiak részére, kik nem casinótagok s három esztendőre bajosan fognának előfizetni s mégis a diaeta alatt casinonk tagjai óhajtanának lenni. Ezeket azért,

¹ Mikes János a szabadságharcz előtt a kolozsvári művészegyletek elnöke, 48-ban a kolozsvári nemzetőrség főparanesnoka, majd követ, Deák F. barátja.

² Több országgyűlésen követ.

hogy vagyoniilag kisebb tehetségűek, innen kirekeszteniünk nem lehet. Két folyóiratot is ajánlottam megrendelés végett, u. m. a „Welttheater“-t és a „Wundermappe“-t. Fekete karácson, fehér húsvét az idén betölt, mert olyan hó van, hogy az utak, kivált a mezőségen, járhatlanok, utolsó mérgét most adta ki a gyenge tél, már olvadni kezd, reményilem, hamar kitavaszdodik, bár hazánkknak is végre-valahára tavaszédnék hosszú tele után! Diaetánk rövid idő múlva meg lesz, de még nem tudjuk tagjait.

Április első napján. Tegnap koncertjét Vaymelkának nem tudtam végig várni. — — — — —

Az a lengyel, kiről beirt lapjaimban szoltam, nem Opitzki, hanem Opitetzki — — — — —; Gallitziában is revolutió, privát hírek szerint sok fogdosások történnek, melyeknek véghezvitelére a Geramb-huszárokat rendelték ki. — — — — Délután. Sárospatakon is nyughatatlanságok. Egy könnyűlovas a deákok egyikét levervén, a deákok a lovas katonákra követ kezdtek hajigálni, egyet, ki a kollegium udvarába belovagolt, a kapukat hirtelen bezárván, a lóról lehúztak és jól meghusángolták. Addig s addig ismétlődik ez a sok émeute, míg végre nálunk is kiüt a revolutio. Pestről nem sokat tudni. — —

GRÓF KUUN GÉZA DR.